

T. XXI (2018) Z. 2 (50)
ISSN 1509-1074

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Student press
in the 1970s (1972–1980):
Tendencies and trends

**Prasa studencka
w latach
siedemdziesiątych
(1972–1980).
Tendencje i nurty**

Wojewódzka i Miejska Biblioteka
im. C. Norwida
al. Wojska Polskiego 9
PL 65-077 Zielona Góra 8
e-mail: andrzej.buck@wp.pl

**Andrzej
BUCK**

KEY WORDS:
student culture in Poland in 1945–1989,
alternative student press, ephemeral
student magazines and columns

SŁOWA KLUCZOWE:
kultura studencka, prasa studencka,
jednodniówka studencka, biuletyn studencki,
kolumna studencka

ABSTRACT
In the 1970s and 1980s Poland student magazines became an alternative to the official literary and juvenile press. They were published under the auspices of the official student organization ZSP, renamed *SZSP* (The Socialist Polish Students' Association), but their editors did enjoy a notable degree of autonomy, relative to the ideologically-controlled mainstream student culture. They owed their special status to the mode their products were published — irregularly, as small circulation single-issue magazines distributed outside the official channels. Among the most important amateur one-off community magazines were *Dwukropek*, *Faktor*, *Gaudeamus*, *Konfrontacje*, *Linia*, *Magazyn Studencki*, *Spojrzzenia*, *Smar*.

ABSTRAKT
Czasopisma studenckie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych były alternatywą dla systemu oficjalnej prasy literackiej i młodych PRL. Choć wydawane oficjalnie przez organizacje studenckie (ZSP, później SZSP), to ze względu na takie cechy komunikatu prasowego jak nieregularność ukazywania się, określenie gatunkowe — jednodniówka, niewielki nakład i nieoficjalny kolportaż ich redakcje posiadały względny atrybut samodzielności. Oczywiście w kontekście ówczesnego systemu kultury studenckiej, częściowo zideologizowanego. Do najważniejszych nieprofesjonalnych czasopism środowiskowych należały jednodniówki: „Dwukropek”, „Faktor”, „Gaudeamus”, „Konfrontacje”, „Linia”, „Magazyn Studencki”, „Spojrzzenia”, „Smar”.

Streszczenie

Artykuł omawia dzieje czasopism studenckich lat siedemdziesiątych XX wieku. Wskazuje na występujące w ich ukazywaniu tendencje i nurty. Definiuje modele i funkcje. Autor sięga do niektórych opracowań z tamtego okresu i dokonuje syntezy zjawiska wykorzystując publikacje Andrzeja K. Waśkiewicza, a także własne.

Studencki ruch dziennikarski lat siedemdziesiątych i początku osiemdziesiątych można rozpatrywać jako zjawisko socjologiczne, kulturalne; można traktować go jako forum propagandowe Związku — a przecież nie tylko — czy też jako jedno z możliwych i odgrywających niemalą rolę — źródeł kadr dla dziennikarstwa profesjonalnego. Ruch ten skupiał około 3 tysięcy osób zrzeszonych głównie w Klubach Dziennikarzy Studenckich. Studencka prasa niezawodowa wówczas to 10 jednodniówek i kolumny studenckie oraz biuletyny. Wydawnictwa te rywalizowały w ramach Ogólnopolskiego Konkursu o Laur „Czerwonej Róży”.

Czasopiśmiennictwo studenckie oficjalne (tj. podlegające cenzurze prewencyjnej, czyli kontroli GUKPPiW) nie jest zbyt często podejmowanym tematem badawczym¹. Wyjątkiem w ostatnim okresie jest publikacja pod redakcją Edwarda Chudzińskiego *Kultura studencka* będąca pokłosiem konferencji dawnych działaczy i badaczy tego ruchu, która odbyła się w 2011 roku w Krakowie. W przywołanej publikacji Grzegorz Dziamski w artykule *Kultura studencka: poszukiwania alternatywy*² podejmuje refleksję nad definicją pojęcia „kultura studencka”, a w dalszej kolejności „prasa studencka”. Warto także przywołać w tym miejscu wcześniejsze rozważania Tadeusza Skoczka pt. *Kultura studencka. Mit i rzeczywistość*³.

Emil Orzechowski w zbiorze *Kultura studencka z perspektywy lat* próbuje dokonać syntezy opisywanego zjawiska: prasa studencka⁴. Jacek Kajtoch pisze natomiast o latach osiemdziesiątych XX wieku⁵. Badacze ci wskazują na drugą połowę lat siedemdziesiątych i początek osiemdziesiątych jako czas wzmożonej refleksji nad opisywanym tematem. Wówczas to Lothar Herbst, Andrzej Zawada, Stanisław Beres i Marek Graszewicz skupieni w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego podjęli badania czasopism studenckich w ramach ministerialnego grantu *Kultura polska II.1*. Niezależne badania prowadzili też krytyk Andrzej K. Waśkiewicz i Andrzej Buck oraz autorzy artykułów zamieszczonych w dwóch tomach *Czasopisma studenckie w Polsce* wydanych przez Zarząd Główny ówczesnego SZSP.

Zjawisko: prasa studencka — opisał w tygodniku „Student” (1977, nr 8/171) A.K. Waśkiewicz (*Zjawisko czy nie?*). W 8-stronicowej wkładce *Prasa studencka* poza Waśkiewiczem pisali m.in.: Wacław Krupiński, Wojciech Klusek, A. Buck. A.K. Waśkiewicz wypromował wówczas swoistą modę na tworzenie, redagowanie

¹ Zob. *Kultura studencka. Zjawisko — twórcy — instytucje*, red. E. Chudziński, Kraków 2011; zob. też *Czasopisma studenckie w Polsce 1945–1970*, red. A.K. Waśkiewicz, Warszawa 1975; *Czasopisma studenckie w Polsce (1971–1976)*, red. A.K. Waśkiewicz, Warszawa 1977; E. Kurzawa, *Kultura i sztuka w studenckich jednodniówkach powtarzalnych (1973–1979)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1981, nr 3, s. 83.

² G. Dziamski, *Kultura studencka: poszukiwanie alternatywy*, [w:] *Kultura studencka. Zjawisko — twórcy — instytucje...*, s. 11–19.

³ T. Skoczek, *Kultura studencka. Mit i rzeczywistość*, Kraków 1988.

⁴ E. Orzechowski, *Prasa studencka w latach 1956–1981*, [w:] *Kultura studencka. Zjawisko — twórcy — instytucje...*, s. 275–289.

⁵ W. Kajtoch, *Prasa studencka lat 80. XX w. — agonia czy przemiana*, [w:] *Kultura studencka. Zjawisko — twórcy — instytucje...*, s. 291–305.

i badanie czasopism studenckich, szczególnie tych określanych mianem: nieprofesjonalne. W omawianym okresie istniał właśnie taki podział: profesjonalne to „Student”, „Politechnik” i „Nowy Medyk”, a nieprofesjonalne to studenckie jednodniówki⁶, biuletyny i kolumny studenckie, czyli — jak twierdził i określał to Waśkiewicz — cały system studenckiej prasy nieprofesjonalnej. Pomijam tu wychodzącą wówczas prasę bezdebitową⁷.

Prasa ta, podobnie jak ówczesny model kultury studenckiej, pełniła rolę swoistego wentyla bezpieczeństwa wobec prasy i kultury oficjalnej⁸.

We wspomnianym tomie zarówno rozważania E. Orzechowskiego, jak i J. Kajtocha dotyczące lat osiemdziesiątych XX wieku zwracają uwagę na opisywane przez nas zjawisko i jego miejsce w systemie prasy PRL — jak to określała Alina Słomkowska⁹.

Omawiając w roku 1977 sytuację czasopiśmiennictwa akademickiego, A.K. Waśkiewicz zaczął od porównania lat 1972–1976 z okresem 1969–1972, wskazując na — jak to określił — „różnice jasno uchwytnie”¹⁰. Gdyby dokonać takiego porównania w stosunku do omawianego w tym artykule okresu lat 1976–1980, tezy generalne powinny brzmieć podobnie. Otóż nic nowego w omawianym okresie się nie pojawiło. Stan badawczy uprawomocnia zatem do skorzystania z tytułu, którym A.K. Waśkiewicz opatrzył swe rozważania: „(nadal) era biuletynów i jednodniówek”. I to zdanie stawiamy jako pierwszą uwagę dotyczącą zjawiska: prasa studencka 1976–1980.

Uwagi dalsze to:

1. Okres 1976–1980 to kontynuacja wydawania istniejących już tytułów jednodniówek, biuletynów i studenckich kolumn, które istniały przed rokiem 1976, pełnią one w badanym okresie nadal funkcje wiodące, a ich profil ukształtował się i skryształizował (np. „Spojrzenia”, „Magazyn Studencki” i in.).
2. Czas omawiany to również okres większego znaczenia wydawnictw, które zaczęły ukazywać się w środowiskach niewielkich, i aspirowania ich do rangi dominujących, a dalej proces ich względnej stabilizacji programowej.
3. Lata 1976–1980 to model funkcjonowania społecznego (komunikacji) prasy studenckiej w obiegu zamkniętym, co z punktu widzenia założonych do wypełnienia funkcji, np. informacyjnej i propagandowej, przynosiło efekty negatywne, zaś warsztatowej i wychowawczej w pewnym stopniu negatywne.

⁶ Por. definicje terminu jednodniówka zamieszczone w *Encyklopedii wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer [et al.], Wrocław 1971, szp. 1067, oraz *Encyklopedii wiedzy o prasie*, red. J. Maślanka, Wrocław 1976, s. 111.

⁷ Por. *Bibliografia niezależnych wydawnictw ciągłych 1976–1990*. <http://www.bn.org.pl/bibliografie/bibliografia-narodowa/bibliografia-wydawnictw-ciaglych/>.

⁸ Por. A. Buck, *Za ile śpiewać rachunek sumienia?*, „Nowy Medyk” 1980, nr 1, s. 10.

⁹ A. Słomkowska, *Prasa w PRL. Szkice historyczne*, Warszawa 1980.

¹⁰ A.K. Waśkiewicz, *Era biuletynów i jednodniówek*, [w:] *Almanach ruchu kulturalnego i artystycznego SZSP (1973–1976)*, pod red. J. Leszina, A. Kaczmarka, Warszawa 1977.

4. W sektorze studenckiej prasy profesjonalnej następuje proces utrwalenia jej stanu posiadania z początku lat siedemdziesiątych.
5. W grupie czasopism artystycznych pojawiły się wówczas zeszyty ruchu kulturalnego i artystycznego SZSP „Integracje”, pismo mające charakter warsztatu dla młodych teoretyków studenckiej kultury, umieścić je można w grupie, którą A.K. Waśkiewicz nazwał pismami studyjnymi bądź artystycznymi. Do momentu pojawienia się „Integracji” (X 1973) funkcje pisma artystycznego spełniały (potem równolegle) dodatki artystyczne do pism studenckich (dod. do „Nowego Medyka” — „Młoda Sztuka” oraz dod. do „Studenta” — „Młoda Kultura”).

W grupie czasopism artystycznych nadal ważne miejsce zajmowały gdańskie „Litteraria” (od 1971 roku).

Kolumny poetyckie zamieszczały również jednodniówki środowiskowe, lecz obserwujemy tu „zmianę warty”. Wrocławskie „Konfrontacje”, które w latach 1973–1976 wydały dwa suplementy zatytułowane „Konfrontacje Literackie”, zaprzestały tej i podobnych inicjatyw. Systematycznie poezję w omawianym okresie prezentowały: „Faktor” („Arkusze Literacki”), „Smar” (stały dodatek „Studencki Magazyn Artystyczny”), „Magazyn Studencki”, sporadycznie zaś „Spojrzenia”, „Dziennik Akademicki” i in.

Pojawiały się wydawnictwa okolicznościowe, które odnotowywały faktograficznie ważne imprezy kulturalne SZSP, np. „Kurier Festiwalowy” oraz biuletyn „Szóstka” wydany z okazji VI Festiwalu Kultury Studentów PRL, biuletyn „De Facto” z okazji Festiwalu Artystycznego Konfrontacje Twórcze w Bolesławcu; ukazywały się też biuletyny studenckich wydarzeń politycznych — „Chełm 80” (jednodniówka, od VII 1976), „Gazeta Zjazdowa” z okazji II Zjazdu SZSP — 1977.

Pojawiło się warsztatowe pismo dziennikarskie „Studenckim Piórem”, o podtytuł: Pismo studentów Uniwersytetu Śląskiego. Redagowane było ono przez studentów specjalizacji dziennikarskiej Uniwersytetu Śląskiego, a wydawane przez Śląskie Wydawnictwo Prasowe i Zakład Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego (objętość 8 stron, w lutym 1980 roku ukazało się trzecie wydanie).

Popularne KDS-y czyli Kluby Dziennikarzy Studenckich w latach 1976–1989 nadal były formalną agendą skupiającą studenckich dziennikarzy¹¹. Kluby te odczuwały zależność strukturalną w poziomie i pionie, bowiem ich inspiratorem merytorycznym była — w świetle statutu KDS¹² oraz dokumentów Ogólnopolskiej Rady Aktywu Dziennikarskiego z 1975 roku — Ogólnopolska Rada Studenckiego Ruchu Dziennikarskiego, zaś weryfikatorem (jednostką oceniającą) Komisja Propagandy (często i Szkoleń) Zarządu Wojewódzkiego Socjalistycznego Związku Studentów

¹¹ J. Rózdżyński, *Studencki ruch dziennikarski*, [w:] *Czasopisma studenckie w Polsce (1971–1976)*, t. 2, pod red. A.K. Waśkiewicza, Warszawa 1977, s. 189.

¹² *Statut Klubów Dziennikarzy Studenckich SZSP*, [w:] *Studencki Ruch Dziennikarski*, Warszawa 1980.

Polskich. W analizowanym okresie idea KDS-ów była dla kultury studenckiej w jej ówczesnym kształcie bardzo ważna. Kluby były potrzebne organizacji studenckiej choćby ze względów organizacyjnych, często były jednak tworamii fikcyjnymi. Dziennikarstwo studenckie z założenia miało być społecznym ruchem spełniającym funkcje warsztatowe i propagandowe, a także kulturotwórcze. Z pewnością wówczas chodziło o to, by było narzędziem w kształtowaniu moralno-ideowego programu Związku.

Nic jednak nie działo się wówczas bez funkcji programujących, których dokonywała Ogólnopolska Rada Studenckiego Ruchu Dziennikarskiego. Jak wykazują badane dokumenty przez omawiane prawie pięć lat nie doszło jednak do:

- 1) zwołania II Sejmiku Ruchu Dziennikarskiego,
- 2) konsekwentnej działalności sterującej ORSRD,
- 3) powołania oficjalnego forum teoretycznego ORSRD — funkcję tę miała spełnić wówczas jednodniówka „Soczewka”,
- 4) podjęcia akcji dokumentacyjnej i archiwizującej studenckiego ruchu czasopiśmienniczego.

Spory na temat roli KDS-ów w latach 1976–1980 prowadzone były także na łamach prasy studenckiej. Nie zamierzam rozwijać w tym artykule tej kwestii. Kilka jednak uwag potrzebnych jest do przedstawienia pełnego obrazu zjawiska prasy studenckiej¹³.

Zadaniem KDS-ów i ORSRD była w latach 1976–1980 opieka organizacyjna nad dziennikarzami studenckimi, w tym również czuwanie nad naturalnym procesem przechodzenia adeptów dziennikarstwa, redaktorów pism nieprofesjonalnych do pracy zawodowej w dziennikarstwie ogólnopolskim (profesjonalnym). KDS-y według założeń miały też dbać o szkolenie warsztatowe swoich członków-studentów. Jednakże to szkolenie często ograniczało się do wykładania teorii propagandy politycznej, tymczasem zagadnienia pracy redakcyjnej, szeroko pojęta problematyka prasoznawcza, gatunków dziennikarskich itp. pozostawały podczas szkoleń nierealizowane.

Zasadnicze wątpliwości budziły wśród ówczesnych twórców studenckich czasopism zasady rozstrzygania corocznych edycji Ogólnopolskiego Konkursu o laur „Czerwonej Róży”. Konkurs miał być według założeń weryfikatorem warsztatowym i społecznym pracy dziennikarzy studenckich. Mógłby, gdyby: 1) jego jury stanowiły osoby bezstronne i wielostronnie oceniające wytwory studenckiego dziennikarstwa, 2) gdyby konsekwencją zwycięstw mogły być dla osób i zespołów szanse np. podjęcia atrakcyjnej pracy zawodowej w dziennikarstwie profesjonalnym. Tak jednak się nie działo.

Wyniki kolejnych edycji konkursu są jednak argumentem, na podstawie którego formułujemy tezę o stabilizacji tytułów kontynuowanych z lat 1973–1976. Warto

¹³ W. Morawski, *Ciągle dobre chęci*, „Politechnik” 1979, nr 11; J. Popińska, *Historia SZSP na Uniwersytecie Wrocławskim 1973–1982*, „Rocznik Wrocławski” 2016, nr 12/13, s. 97–117.

więc prześledzić werdykty ówczesnego jury. Okazuje się, że wśród np. jednodniówek rywalizacja w omawianych edycjach toczyła się między krakowskim „Magazynem Studenckim” a zielonogórskim „Faktorem”. Jej egzemplifikacją była przemienność zdobywanych nagród przez wymienione Redakcje: (1976/77: I „Faktor”, II „Magazyn Studencki”; 1977/78: I „Magazyn”, II „Faktor”; 1978/79 podobnie). Zjawisko to jest ciekawe choćby z tego względu, iż proporcje wielkości wspomnianych środowisk wskazują na zasadnicze różnice.

O ile wśród jednodniówek rywalizowały dwa tytuły, to kategoria kolumn studenckich była bardziej różnorodna. W roku 1976/77 przyznano jedynie dwa drugie miejsca: „Dziennik Akademicki” — Gdańsk, „Kolumna Studencka” — Częstochowa; w roku 1977/78 zaś: „Konfrontacje” (dod. do „Kuriera Lubelskiego”), II — „Kolumna Studencka” (dod. do „Nowin” — Rzeszów); a w roku 1978/79 I miejsce — „Młoda Myśl” (dod. do „Nadodrza” — Zielona Góra), II — „Kolumna Studencka” (dod. do „Dziennika Polskiego” — Kraków). Wyniki te nie są w stanie podważyć tezy zasadniczej, iż właściwie trzy studenckie kolumny redagowane przez studenckich dziennikarzy spełniały podstawowe kryteria studenckiej prasy, tzw. rzetelności i oryginalności. Są to dwie kolumny typowo informacyjne ukazujące się w dziennikach, a więc „Dziennik Akademicki” — dod. do „Głosu Wybrzeża” i lubelskie „Konfrontacje” oraz wychodząca od 1974 roku zielonogórska kolumna „Młoda Myśl” — jedyny dodatek, który towarzyszył dwutygodnikowi.

Wreszcie biuletyny. Były one ważne w tym okresie: np. „Zygzak” — biuletyn Wydziału Elektrycznego Politechniki Śląskiej w Gliwicach czy szczeciński „Impuls”, jak również utrzymujące dobry poziom nowości lat 1976–1980, np. „Biuletyn Informacyjny Wrocławskich Studentów” (ukazywał się od roku 1977) czy poznański „Biuletyn Informacyjny ZW SZSP” (Poznań, zatytułowany uprzednio „Komunikaty i Informacje”). Rywalizacja w tej kategorii wyglądała następująco: 1976/77 I — „Impuls” (Szczecin), II — „Zygzak” (Gliwice); 1977/78 I — „Komunikaty i Informacje” (Poznań), II — „Przed wachtą” — Szczecin; 1978/79 „Biuletyn Informacyjny ZW SZSP” (Poznań).

Dla rzetelności bibliograficznej warto też odnotować kategorię indywidualną: 1976/77: I — Jerzy Koralewski, II — ex aequo Józef Romanowski (Katowice), Piotr Rakowski (Kraków); 1977/78: I — Wacław Opacki (Olsztyn), II — Andrzej Buck (Zielona Góra), 1978/79: I — Marek Strzała (Kraków), II — Eugeniusz Kurzawa (Zielona Góra).

Profesjonalizm ówczesnej prasy studenckiej był wynikiem kilku czynników. Najogólniej można je podzielić na: obiektywne i subiektywne. Czynniki obiektywne to stabilizacja możliwości technicznych, zawierająca w sobie proces technologiczny produkcji prasy studenckiej oraz uwarunkowania tzw. społecznego obiegu tych wydawnictw.

W latach 1976–1980 nie odnotowujemy takiej stabilizacji. Redakcje omawianych wydawnictw otrzymywały jedynie zgodę GUKPPiW na wydawanie zgłoszonego

tytułu (poza tym przygotowane wydania podlegały procesowi kontroli cenzury prewencyjnej). Redakcje nie miały zabezpieczonych honorariów, papieru oraz miejsca w drukarni. Te czynniki nie sprzyjały: systematycznemu ukazywaniu się jednodniówek oraz biuletynów, pochłaniały często zbyt dużo energii zespołów redagujących, która mogłaby być spożytkowana w pracy nad zawartością przygotowywanych wydawnictw, wpływały dezintegracyjnie na spójność i trwałość zespołów redagujących.

Prasa studencka w latach 1976–1980 również ukazywała się dzięki mecenatowi organizacji studenckiej, ale przez to była jej reprezentantem, organem. Jednocześnie nie miała ona w tym okresie ustabilizowanych form kolportażu, docierała do odbiorcy systemem „z ręki do ręki”, co powodowało, iż nie mogła wypełniać na bieżąco funkcji informacyjnej, ale też propagandowej. To prawda, że ukazywały się wydania z okazji ważnych konferencji, spotkań, ale też udział rzeczywisty tych wydawnictw w dyskusji, polemikach przed np. ważnymi wydarzeniami SZSP był niewielki¹⁴.

A.K. Waśkiewicz w artykule *Era biuletynów i jednodniówek* nawiązując do dokumentu¹⁵ wydanego w roku 1975 z okazji Ogólnopolskiej Narady Aktywu Dziennikarskiego podnosił kwestię względnego planowania i dyscypliny wydawania pism studenckich. Synchronizacja i regularność nie wymagała chyba uzasadnień. Chodziło o skorelowanie edycji tych wydawnictw z rytmem pracy organizacji studenckiej. Nie chodziło też o to, by w zupełności zgodzić się z proponowanym we wspomnianym dokumencie grafikiem (X–XI — inauguracje, III — ocena przebiegu pracy SZSP, VI — egzaminy wstępne, SPR-y itp.). Ważne dla wydawców i redaktorów było, aby zgodnie z definicją kategorii jednodniówek powtarzalnych wydawać je regularnie, a nie okolicznościowo. Podobne dążenie pojawiało się w przypadku biuletynów czy kolumn studenckich.

Przegląd formalny czy gatunkowy wydawnictw studenckich z lat 1976–1980 pozwala wyodrębnić dwie podstawowe formy tego ruchu wydawniczego. Są to jednodniówki powtarzalne, które — cytując Waśkiewicza — mogą pełnić rolę środowiskowych pism młodej inteligencji lub ewentualnie magazynów publicystyczno-informacyjnych oraz biuletyny środowiskowe, rzadziej uczelniane, a wyjątkowo wydziałowe. Pojawiały się jednak wydawnictwa, których klasyfikacja gatunkowa sytuowała je na pograniczu jednodniówki powtarzalnej i biuletynu. Przykładem są tu dwa pisma gdańskie: „Bulaj” (pismo Uczelnianego Parlamentu Uniwersytetu Gdańskiego) i „Kluka” (organ Uczelnianego Parlamentu Politechniki Gdańskiej), warszawski „Kalejdoskop” (od I 1979 r. drukowany metodą typograficzną) oraz wydawany w Częstochowie w technice kserograficznej biuletyn „Pestka”.

¹⁴ Por. np. „Kurier Festiwalowy” pt. *Wydawnictwa* (lipiec 1978); S. Danus, *Plucie we własną kieszeń*, „Soczewka” (lipiec) 1978; D. Bobko, *Jak kształcić studenckiego dziennikarza?*, „Soczewka” (lipiec) 1978; W. Głuch, *Zaliczyłem Bydgoszcz*, „Konfrontacje” (styczeń 1978), J. Florczyk, *Studenckie Dziennikarstwo — jakie jest?*, „Meritum” (marzec) 1978.

¹⁵ *Ogólnopolska Narada Aktywu Dziennikarskiego SZSP*, Warszawa 1975.

Trudno znaleźć jednoznaczne określenie dla tej kategorii gatunkowej. Swoim formatem (przeciętnie 41,5 x 30 cm), objętością — najczęściej jedna strona (wyjątkiem jest tu „Kalejdoskop”: do 6 stron) przypominają one ulotki lub „kurierki” czy też po prostu gazetki. Wśród nich np. „Kalejdoskop” zbliżał się (ze względu na objętość zamieszczanych artykułów, formy gatunkowej) ku jednodniówce powtarzalnej, pozostałe zaś przypominają ulotki lub gazetki. Tematyka tych wydawnictw była typowa dla nich: organizacyjno-informacyjna. Dominowały okolicznościowe wywiady, rubryki informacyjne. Warto jednak podkreślić, że niektóre z nich, szczególnie w omawianym okresie zachowują przyzwoitą częstotliwość ukazywania się, np. „Kalejdoskop” ukazał się w roku 1979 — 15 razy, zaś „Pestka” począwszy od maja 1979 r. — 4 razy, „Bulaj” od 1978 r. — ok. 25 razy, „Kluka” do 1979 roku miała 37 wydań. Jako że wspomniane wydawnictwa to twory sygnowane: 1979 rok, warto by do siódmej grupy typologii czasopism studenckich zaproponować podgrupę: gazetki. Nie były to bowiem gazetki ścienne, lecz twory pośrednie między biuletynem a jednodniówką. Jeśli już mowa o kategorii gazetek, to nie można jej utożsamiać z gazetkami zadrukowanymi jednostronnie, które przeznaczone były do wywieszania. Przykładem może tu być „W obiektywie” — foto-kronika studentów środowiska gdańskiego ukazująca się od października 1978 roku. W kategorii gazetek-kurierków, ale już o charakterze okolicznościowym, można tu umieścić np. „Gazetę Zjazdową” — wydawaną z okazji II Zjazdu SZSP (4 wydania), „Szóstkę” — biuletyn informacyjny VI FKS PRL (w październiku 1978 roku wyszło 6 wydań) czy efemeryczny „Kurierek Konferencyjny” wydany z okazji III Wojewódzkiej Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej ZW SZSP w Zielonej Górze.

Nawiązując do typologii zaproponowanej przez Waśkiewicza i porównując ją z okresem 1976–1980 należy stwierdzić, że nadal w grupie pism nieprofesjonalnych dominował następujący schemat wydawnictw w środowiskach: jednodniówka, kolumna w gazecie codziennej, profesjonalnej, biuletyn w kilku odmianach. Odnotowujemy ówczesne środowiska, które taki pełny system prasowy posiadały, np. Zielona Góra („Faktor”, „BIZS”, „Młoda Myśl”, „Szpalty Studenckie”), Poznań („Spojrzenia”, „Biuletyn Informacyjny ZW SZSP”, „Studenci o sobie”), Lublin („Mózgowiec”, „Konfrontacje”, „Biuletyn Informacyjny ZW SZSP”); ale były też takie, w których istniały tylko dwa jego elementy: np. Wrocław („Konfrontacje”, „BIWS”). Pozostałe grupy wyróżnione w typologii Waśkiewicza także posiadają swoje kontynuacje. Podajemy przykładowo:

- 1) magazyny studenckie: np. „ITD”,
- 2) ogólnopolskie pisma społeczno-kulturalne, np. „Student”,
- 3) pisma branżowe, np. „Politechnik”, „Nowy Medyk”,
- 4) pisma potencjalne, „Konfrontacje”, „Magazyn Studencki”, „Faktor”,
- 5) dodatki studenckie do pism codziennych,
- 6) pisma uczelniane, np. wrocławska „Sigma”,
- 7) biuletyny,

- 8) periodyki naukowe, np. „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego”,
 9) pisma studyjne (artystyczne), np. „Integracje”, „Litteraria”,
 10) wydawnictwa okolicznościowe, np. „Chełm 80”, „Kurier Festiwalowy”.

Osobne — choć trudne do zaklasyfikowania — miejsce zajęło nowe pismo pt. „Kurier Studencki”. Jego podtytuł brzmiał: „problemy pracy i spółdzielczości studenckiej”. Pismo wydawane było w Krakowie od maja 1979 roku. Do grudnia 1979 roku ukazało się 6 wydań o objętości 32 strony, każde w nakładzie 5 000 egzemplarzy. Wydawcą był ZG SZSP oraz Zarząd Studenckich Spółdzielni Pracy.

Wśród studenckich jednodniówek nadal funkcje wiodące pełniły tytuły, które ukazywały się od początku lat siedemdziesiątych. Były to m.in.:

- „Smar” — studencki magazyn reporterski wydawany od maja 1974 roku w Katowicach, od marca 1979 roku kontynuowany jako „Reporter”,
- „Konfrontacje” — jednodniówka studentów Wrocławia (od 1965 roku),
- „Magazyn Studencki” — jednodniówka Zarządu Krakowskiego SZSP (od grudnia 1971 roku),
- poznańskie „Spojrzenia” (od listopada 1963 roku),
- „Mózgowiec” — jednodniówka wydawana w Lublinie (od grudnia 1975 roku),
- „Meritum” — ZW SZSP w Bydgoszczy (od 1972 roku),
- „Spójnik” (Opole, od lutego 1973 roku),
- „Dziennik Akademicki” (Łódź, od października 1974 roku),
- „Faktor” (Zielona Góra, od maja 1975 roku).

Kontynuowane były też dodatki do gazet i czasopism:

- „Konfrontacje” — najstarsza regularnie ukazująca się kolumna studencka (od maja 1959 roku), dodatek do „Kuriera Lubelskiego”,
- „Kolumna Studencka”, dodatek do „Dziennika Polskiego” w Krakowie (od listopada 1962 roku),
- „Studenckie Szpalty”, dodatek do „Gazety Lubuskiej” (od stycznia 1974 roku),
- „Magazyn Młodych” ukazujący się w miesięczniku społeczno-kulturalnym „Nad Wartą” w „Gazecie Częstochowskiej” (od grudnia 1969 roku),
- „Młoda Myśl” — dodatek do dwutygodnika społeczno-kulturalnego „Nadodrze” (od grudnia 1975 roku),
- „Dziennik Akademicki” (od 1971 roku) kolumna studencka w „Dzienniku Bałtyckim” w Gdańsku i in.

Uwaga o dominującej roli wydawnictw zapoczątkowanych w latach siedemdziesiątych nie sprawdza się jedynie w przypadku biuletynów. Nowe tytuły zastąpiły tu zasłużone wydawnictwa. W Poznaniu regularnie od 6 kwietnia 1979 roku ukazywał się „Biuletyn Zarządu Wojewódzkiego SZSP” początkowo znany pod nazwą „Komunikaty i Informacje” (1978). Na rok wskrzeszono w Szczecinie biuletyn ZW SZSP „Impuls” pod redakcją Andrzeja Suprynowicza. „Impuls” jednakże po zdobyciu w tej kategorii „Czerwonej Róży” (1976/1977) przekształcił się na zasadzie ewolucji w jednodniówkę „Gaudeamus”.

Popularny był również „BIWS” — biuletyn informacyjny wrocławskich studentów wychodzący od roku 1977 (14 wydań). W Krakowie ukazywał się od 1979 roku „SAI — Biuletyn Informacyjny Studenckiej Agencji Informacyjnej KDS przy ZK SZSP”.

Biuletyny zaczęły wydawać również: Lublin („Biuletyn Informacyjny ZW SZSP”, od lutego 1979 roku); Zielona Góra („Biuletyn Informacyjny Zielonogórskich Studentów”, od maja 1979 (do lutego 1980 roku — 7 wydań); kontynuował ukazywanie się — choć z przerwami — warszawski biuletyn RU SZSP UW „Zez” (szósty rok); na zasadzie efemerydy, bo tylko dwukrotnie filia poznańskiej AWF w Gorzowie wydała powielany biuletyn „Dźwignia” (rok 1977/78), biuletyn informacyjny ukazał się też w Katowicach („Konfrontacje”. Biuletyn Zarządu Wojewódzkiego” — 1979 rok).

Znaczącą rolę odgrywać zaczęły wspomniane już biuletyny nietypowe: „Kluka”, „Bulaj” (Gdańsk), „Kalejdoskop” (Warszawa), który zastąpił jednodniówkę warszawską „Linia”, a także nowa inicjatywa środowiska częstochowskiego „Pestka” — biuletyn o objętości, jak pozostałe, 1 strony i formacie (31,5 x 40 cm).

Do działań efemerycznych należały również takie jaskółki, jak np. wydanie w maju 1978 roku w filii AWF w Białej Podlaskiej Biuletynu Informacyjnego KDS „Chłosta”, czy też Biuletynu Informacyjnego RU SZSP WSI w Koszalinie pt. „Dyptyk”.

Losy biuletynów studenckich lat 1976–1980 świadczą o tym, iż ten gatunek studenckich wydawnictw, oprócz kilku ustabilizowanych tytułów, nie cieszył się dużą popularnością i opieką ze strony mecenasów. Biuletyny — z założenia wydawcy (SZSP) — powinny spełniać funkcję informacyjną. Były one niezbędne jako organy prasowe wszystkich Zarządów Wojewódzkich, zaś w środowiskach większych również na szczeblu poszczególnych uczelni.

Ciekawym przykładem biuletynu informacyjnego Rady Wydziałowej jest „Zygzak” — biuletyn RW Wydziału Elektrycznego Politechniki Gliwickiej. Biuletyn ten, mało znany, chociaż jury „Czerwonej Róży” przyznało mu wyróżnienie za lata 1976/77. „Zygzak” wydawany techniką kserograficzną, bez sztywnej okładki, przyciągał szczerością i prostotą zawartości. Jest przykładem wydawnictwa typowego w tej kategorii, zawierał bieżące informacje dotyczące wydziału, katedry oraz rubrykę rozrywkową (Mózguj), teksty rajdowych piosenek. Były oczywiście wydania specjalne przeznaczone dla kandydatów na wyższe studia oraz zawierające informacje o ważnej inicjatywie biuletynu — „Rajd Zygzaka”.

Oprócz biuletynów ogólnoinformacyjnych, o zasięgu krajowym, środowiskowych i uczelnianych ukazywały się biuletyny specjalistycznych agend SZSP oraz tzw. biuletyny okolicznościowe. Przykładem tych ostatnich, oprócz wymienionych wcześniej („Szóstka”, „Gazeta Zjazdowa”) może być „Międzywodzianka” (z okazji Seminarium Szkoleniowego w Międzywodziu w 1978 roku) czy np. „Soczewkowe ITD” — biuletyn KDS w CSA SZSP w Śródborowie (1979 rok).

Odnotowujemy nowości, które pojawiły się na ówczesnym studenckim rynku wydawniczym. Omawiając lata 1976–1978 w dziejach studenckiej prasy należy zauwa-

żyć: „O ile bowiem okres 1972–1976 dał chociażby «Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego», które ukazują się obecnie (1976) jako periodyk ogólnopolski, to okres 1976–1978 nie stworzył — na zasadzie prawidłowej ewolucji — żadnego nowego tytułu”¹⁶. To twierdzenie można zastosować także odnosząc je do lat 1976–1980.

Jednakże wśród studenckich czasopism nieprofesjonalnych można wskazać z perspektywy tamtego czasu debiuty udane i pozytywne. Były to m.in. (uwzględniono ważniejsze):

- jednodniówka studenckiej akcji Chełm pt. „Chełm 80” wydawana od lipca 1976 roku; jako organ Sztabu Akcji ukazywała się w miesiącach wakacyjnych (od 5 do 6 numerów rocznie), a od 1979 roku ukazywała się sukcesywnie od stycznia,
- „Gaudeamus” — jednodniówka studentów Szczecina (od marca 1978 roku), trzy wydania (III 1978, VI 1978, II 1979),
- „Dwukropek” — pismo studentów Rzeszowa (od maja 1978 roku), ukazał się pięciokrotnie,
- „Kurier Studencki. Problemy pracy i spółdzielczości studenckiej” ukazujący się od maja 1979 roku, wydawany przez ZG SZSP i Związek Studenckiej Spółdzielczości Pracy, jednakże jako wydawnictwo półprofesjonalne, posiadające etaty i ryczałty,
- „Kurier Festiwalowy” wydawany z okazji VI Festiwalu Kultury Studentów PRL (w roku 1978 ukazało się 10 wydań, w tym dwa podwójne),
- „Integracje”. Zeszyty ruchu artystycznego i kulturalnego SZSP” (organ teoretyczny młodych poetów, krytyków i pisarzy),
- „Soczewka” — jednodniówka Centralnej Szkoły Aktywu SZSP, jedyne wydanie ukazało się w lipcu 1978 roku. Miał to być organ warsztatowy Ogólnopolskiej Rady Studenckiego Ruchu Dziennikarskiego.

Zacząła ukazywać się „Gazeta Akademicka” — jednodniówka białostockich studentów, której pierwsze wydanie pojawiło się ok. marca 1979 roku (nie datowane, brak danych o nakładzie).

Wśród kolumn studenckich, nowości też odnotować można niewiele. Zauważyć należy fakt wydania w Toruniu, środowisku uniwersyteckim, które nie dysponowało żadnym pismem studenckim „Szpalt Studenckich” jako dodatku do dziennika toruńskiego „Nowości” (pierwsze wydanie 21 listopada 1979 roku). Dobrze oceniono pojawienie się kolumny studenckiej w „Gazecie Zachodniej” pt. „Studenci o sobie”. Ukazały się bowiem w roku 1979 dwa wydania (pierwsze w maju 1979 r.).

Ze względu na tematykę i funkcje możemy wskazać następujące typy kolumn studenckich:

¹⁶ A. Buck, *Modele studenckiej jednodniówki we współczesnym okresie jej rozwoju (1976–1978). Wstęp do problemu*, [w:] *Prasa studencka (materiały na seminarium „W kręgu studenckiej prasy nieprofesjonalnej”)*, pod red. A. Bucka, Zielona Góra 1980, s. 85–103.

1) kolumny informacyjno-publicystyczne, wśród nich są dwie, które łączą w sposób wyważony obie funkcje: gdański „Dziennik Akademicki” oraz lubelskie „Konfrontacje”,

2) kolumny społeczno-kulturalne nastawione na publicystykę, nie przynoszące bieżących informacji. Przykładem jest tu pojawianie się regularnie od 1974 roku „Młodej Myśli”, jedynej kolumny w kraju wydawanej jako dodatek do dwutygodnika społeczno-kulturalnego „Nadodrze”. Zresztą szansę takiego formułowania profilu dodatku dawał fakt ukazywania się w Zielonej Górze drugiego dodatku informacyjnego „Studenckie Szpalty” w dzienniku „Gazeta Lubuska”, aczkolwiek wychodził on bardzo nieregularnie¹⁷.

Tytuły kontynuowane — co odnotowywano jako zjawisko pozytywne — regularnie ukazywała się np. kolumna studencka „Magazyn Młodych” (raz w miesiącu), lubelska kolumna „Konfrontacje” w cyklu dwutygodniowym, krakowska zaś „Kolumna Studencka” w „Dzienniku Polskim” w cyklu miesięcznym.

Kiedy dokonujemy, chociażby pobieżnej, analizy zawartości prasy studenckiej lat 1976–1980 okazuje się, że najmocniejszą jej stroną jest tematyka „studenckości”. Studenckość może być pojmowana partykularnie i wówczas w grę wchodzi takie problemy, jak stołówki, akademiki, stypendia i in., a więc rejestracja codzienności i kłopotów studenta. Może być też pojmowana szerzej i wówczas obok tych spraw pojawia się tematyka społeczno-polityczna i wreszcie kulturalna.

Roman Karpiński¹⁸ śledząc funkcjonowanie prasy społeczno-kulturalnej zauważa ważny czynnik kształtujący jej oblicze: nowy regionalizm. I my musimy wziąć go pod uwagę, jeśli chcemy rozstrzygnąć uwarunkowania profilu omawianych czasopism specyfiką własnego środowiska. Trzeba pamiętać, że społecznie redagowane czasopisma studenckie z natury rzeczy były nakierowane na problemy środowiska. Pierwszą konsekwencją tej prawidłowości było nakierowanie wewnętrzne, czyli realizowanie swoistych „usług” na rzecz miejsca, gdzie pismo się ukazywało (informowanie, rejestrowanie, interweniowanie, inspirowanie). To nakierowanie reguluje sposób pojmowania przez ówczesne zespoły owego regionalizmu. Czy miał być to regionalizm za wszelką cenę, czy regionalizm rozważny — zadawano sobie wówczas pytanie. W zgodzie bowiem na kierunek wewnętrzny była jednak zawarta konieczność transmisji wydarzeń ogólnokrajowych (w tym wzorców innych środowisk) właśnie do środowiska własnego. Tak pojęty regionalizm, w rozumieniu R. Karpińskiego, dawał szansę stworzenia — w sensie myślowego porozumienia — struktury ogólnokrajowej, pozwolił na transmisję wielu wartości między środowiskami. W ten sposób wypełniła się druga konsekwencja, tzn. nakierowanie na zewnątrz tych wydawnictw.

¹⁷ Por. A. Buck, *Ewolucje „Młodej Myśli”: z okazji nagrody „Czerwonej Róży”, „Nadodrze”* 1979, nr 26, s. 10.

¹⁸ Por. R. Karpiński, *Prasa w systemie kultury*, Warszawa 1979.

Założyć bowiem należy, że niesystematyczność ukazywania się prasy studenckiej powodowała rezygnację — w określonych granicach — z powierzchownego ujęcia „studenckości” w kierunku rozumienia pełniejszego, tj. problematyki politycznej — na płaszczyźnie statutowych zobowiązań Związku, a także społecznej i kulturotwórczej.

W swych szkicach na temat studenckiej prasy A.K. Waśkiewicz¹⁹ dokonał typologii form wydawnictw studenckich wyodrębniając 10 grup. Wprowadzanie podziałów odmiennych, tym bardziej, że — jak powiedzieliśmy — w drugiej połowie lat siedemdziesiątych nadal trwała era biuletynów i jednodniówek, nie jest potrzebne. Może tylko warto uzupełnić ową typologię, jak to zrobił Andrzej Zawada²⁰, wprowadzając kategorię pisma studyjnego. W myśleniu teoretycznym, a więc porządkującym, można natomiast pokusić się o wyodrębnienie modeli studenckich wydawnictw zbliżonych swą formułą do pism środowiskowych. Te modele są funkcją zawartych w czasopismach i wyodrębnionych z treści funkcji nadanych przez zespół redagujący, preferowanych treści, tematyki oraz określenia odbiorcy, do którego adresowane jest pismo. Przyjmując te czynniki za determinanty, a jednocześnie składniki, można wyodrębnić, śledząc publikacje z lat 1976–1980, następujące modele studenckich jednodniówek:

„Magazyn Studencki” — model kanoniczny; sytuacja komunikacyjna — traktowanie pisma jako działalności programowo-edukacyjnej na poziomie wyższym; wirtualny odbiorca to młody inteligent nastawiony na problemy kultury w szerokim pojęciu i zagadnienia moralne.

„Faktor” — model integracyjny; pismo jako medium kontaktów towarzyskich o edukacyjno-twórczym charakterze z przechyleniem na funkcję integracyjną.

„Konfrontacje” — model pokoleniowy; sytuacja komunikacyjna — traktowanie pisma jako medium żywej i twórczej dyskusji z przechyleniem na sprawy kategorii pokolenia i młodoliterackości.

„Smar”, „Spojrzenia”, „Meritum” — model funkcjonalny; pismo zaangażowane w sprawy organizacji studenckiej, penetrujące doświadczenia społeczne oraz bieżącą praktykę życia organizacji i codzienne problemy studenta. Odbiorcą tego typu pism był przede wszystkim działacz SZSP.

„Kurier Festiwalowy”, „Chełm 80”, „Soczewka”, „Szóstka” — model okolicznościowy — pismo wydawane z okazji znaczącej imprezy studenckiej mające za cel jej popularyzację, propagandę oraz dokumentowanie. Adresatem będzie tu: uczestnik i współtwórca wydarzenia oraz jego obserwator, w przypadku np. jednodniówki „Chełm 80” — mieszkaniec ziemi chełmskiej.

¹⁹ Por. np.: A.K. Waśkiewicz, *Wstęp do: Czasopisma studenckie w Polsce 1945–1970 i 1971–1976*, Warszawa 1975 i 1977; S. Dziki, *Próba skonstruowania schematu ogólnej typologii prasy*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1970, z. 4, s. 5–20.

²⁰ A. Zawada, „Czasopisma studenckie w Polsce (1945–1970)”, pod red. A.K. Waśkiewicza, Warszawa 1975, [recenzja], „Pamiętnik Literacki” 1977, nr 1, s. 318–326.

Czy zatem podważana i dyskutowana teza A.K. Waśkiewicza o dwóch skrajnych modelach jednodniówek studenckich: „Spojrzenia” — „Konfrontacje” była w omawianym okresie nadal słuszna i czy sytuowany przez wspomnianego autora „na przecięciu” dwóch poprzednich wzorów „Magazynu Studenckiego” był aktualny? Częściowa odpowiedź na tak postawione pytanie tkwi w przedstawionej próbie zaprezentowania modeli studenckich jednodniówek. Poszerzyć je warto o refleksję uzupełniającą. Otóż trudno zgodzić się na to, że tak pokazany dylemat skrajności wszystko wyjaśnia. Punktem wyjścia do rozważań musi być bowiem jednolity system oczekiwań kierowany pod adresem czasopism studenckich. Wprowadzone modele (oczywiście wyodrębnione z punktu widzenia teorii) poszerzają ten obraz, a także wskazują na odmienność i wielofunkcyjność prasy studenckiej. Przeciwstawienie „Spojrzeń” „Konfrontacjom” było być może słuszne, ale nawet w obrębie cezury 1976–1980 wydawnictwa te wewnątrznie zmieniały się. O „Konfrontacjach” można powiedzieć, że po okresie dodatków i kolumn przyszedł okres profilu bardziej publicystycznego; można zatem mówić o zbliżeniu się do modelu „Magazynu Studenckiego”, później zaś dominował profil pisma pokoleniowego. Jednakże sporadyczność ukazywania się (np. 1977 — 1 raz, czerwiec; 1978 — 3 razy, styczeń, lipiec, grudzień; 1979 — 2 razy, luty, październik) obniżył rangę społeczną i wartość pisma.

„Spojrzenia” przeciwnie, były wydawnictwem regularnym (1977 — 4 razy — IV, VI, XII, XII; 1978 — 5 razy — I–II, III–V, X, XII; 1979 — 4 razy — III, V, IX, XI; jednakże do grudnia 1978 roku były rzeczywiście pismem dla działacza SZSP, pełniły rolę warsztatową i propagandową (szczególnie w latach 1969–1972 i 1977–1978) mimo obecności np. dodatku satyrycznego „Ogon”, cyklu „Wiersze Spojrzeń” czy też ciekawych prac Jerzego Łojki dotyczących kultury studenckiej. Lecz po zmianie w obsadzie redakcji w roku 1979 (red. nac. został Marek Szczepański) „Spojrzenia” przybrały charakter reportażowo-publicystyczny, drukować zaczęto recenzje, polemiki i felietony oraz wkładkę pt. „Fotoreportaż Spojrzeń”.

Natomiast rzeczywiście na przecięciu się tych dwóch modeli sytuują się pozostałe ukazujące się jednodniówki. Model „Magazynu Studenckiego” był najbliższy wzorcowemu, jeśli próbujemy pogodzić problematykę kulturalną ze społeczno-polityczną. Jest on najpełniejszy z punktu widzenia tezy o jednodniówce jako namiastce pisma społeczno-kulturalnego.

Wzorcem modelowym dla środowisk mniejszych był natomiast zielonogórski „Faktor” z wysuniętą na plan pierwszy funkcją integracyjną.

Rok 1979 potwierdza stabilizację programów oraz częstotliwość ukazywania się nieprofesjonalnej prasy studenckiej. Na przykład lubelski „Mózgowiec” ukazał się w tym okresie trzy razy (kwiecień, lipiec, październik), a od pierwszego wydania w grudniu 1975 roku tylko dwukrotnie: w kwietniu 1976 i kwietniu 1978 roku. Podobnie było w przypadku bydgoskiego „Meritum”. W roku akademickim 1978/79 ukazało się ono czterokrotnie (październik 1978 roku, marzec, maj, lipiec 1979 roku

— numer z lipca to 18. wydanie), podczas gdy w roku akademickim 1977/78 tylko raz (marzec 1978 roku).

Regularnie pojawiały się też inne kontynuowane tytuły, a więc np. „Magazyn Studencki”, „Faktor” (np. w 1979 roku — 6 razy), „Spojrzenia”, „Dziennik Akademicki” (np. rok 1976 — 4 wyd. — V, X, XI, XII; rok 1977 — 3 wyd. — III, III, IV; rok 1978 — 2 wyd. — zima, X; rok 1979 — 3 wyd. — wiosna, lato, wrzesień). Oprócz nich rok 1978/79 był pomyślny dla pism nowych, np. „Gaudeamus” (rok 1978 — 2 wyd., rok 1979 — 1 wyd.), „Dwukropek” (rok 1978 — 2 wyd., rok 1979 — 3 wyd.). Podobnie, choć dotyczyło to niewielu tytułów, było w grupie biuletynów i kolumn studenckich.

Uwaga: Ruch młodoliteracki, ważny element mecenatu organizacji studenckiej, był w omawianym okresie odizolowany w znacznej mierze od studenckich wydawnictw nieprofesjonalnych. Kilka argumentów potwierdza tę tezę. Wśród nich to — o czym wspominała Anita Czarnowska²¹ — że sprawy VI Festiwalu Kultury Studentów PRL w sposób minimalny zostały zauważone przez owe wydawnictwa, że nie udało się zespolić idei tej najważniejszej imprezy kulturalnej SZSP z pracą zespołów redagujących pisma studenckie. Nie było więc, poza niewielkimi wyjątkami, rocznych (bo tyle trwało preludium Festiwalu) działań dziennikarskich popularyzujących tę imprezę, choć szanse potencjalnie tkwiły już w samych akcjach VI FKS, np. akcja środowiskowa „Debiuty”. Z drugiej jednakże strony podczas Finału VI FKS w Poznaniu akredytowani dziennikarze studenci nie byli przedmiotem zainteresowania działaczy kultury, a „wejściówki” zdobywali z dużym wysiłkiem („własnymi pięściami”). SZSP chodziło o to, by sprzęgnąć obie te dziedziny działania. Argumentem miała być konieczność popularyzacji ważnych faktów studenckiej kultury, w tym imprez ogólnopolskich, takich jak np. Festiwale Studenckich Teatrów Debiutujących „Start” czy krakowskie festiwale piosenki studenckiej, a także działalności wydawniczej SZSP, poczynając od prezentacji literackiej po np. wydawnictwa Wydziału Propagandy.

Działy recenzenckie studenckich jednodniówek — w omawianym okresie — nie były w pełni wykorzystane. Analiza zawartości czasopism studenckich tamtego okresu pokazuje, iż wydawnictwa te nie były zainteresowane tym gatunkiem pisarskim. Recenzje zamieszczała cyklicznie tylko jednodniówka „Faktor”, która w sposób programowy oceniała wydawnictwa o tematyce społecznej i politycznej oraz literackiej wydawane pod patronatem SZSP. Rzadziej, a z pewnością już nie programowo recenzje pojawiały się w „Spojrzeniach” oraz niektórych biuletynach.

Określając funkcje prasy studenckiej można wyodrębnić je następująco: funkcja informacyjna, dokumentacyjna, propagandowa, organizatorska oraz warsztatowa. Oddziaływanie kulturotwórcze wydawnictw studenckich można by odnaleźć w każdej

²¹ Por. A. Czarnowska, *Żywooty i żywociki festiwalu kultury*, „Integracje” 1978 (grudzień), s. 66–67.

z innych wymienionych funkcji jako ich część składową. Szczególnie jednak tkwono w dwóch.

Pierwsza z nich to funkcja dokumentacyjna. W tym aspekcie będzie to kronikarska notacja faktów z obszaru kultury i literatury studenckiej, reakcji publiczności studenckiej na te fakty, chronologiczne ujęcie debiutów literackich i krytycznych. Funkcja organizatorska zaś wskazuje na następujące elementy: działalność integracyjną na rzecz stworzenia środowiska młodoliterackiego i naukowego oraz działalność konkursowo-wydarzeniową. Czy podstawowe zadanie kulturotwórcze, jakim jest prezentacja twórczości młodych twórców studenckich, było wypełniane przez wydawnictwa studenckie? I tak, i nie. Prezentacje poetyckie odbywały się, niekiedy bardzo regularnie, lecz nie zawsze był to wystarczający wstęp do „oficjalnego” debiutu. Udało się to np. zielonogórskiemu „Faktorowi”, na łamach którego debiutowali bądź drukowali przed debiutem autorzy tomików wydawanych później w serii „Pokolenie, które wstępuje”: Czesław Markiewicz, Eugeniusz Kurzawa, Andrzej Weber. Stały samoistny dodatek pn. „Studencki Magazyn Artystyczny” wydawała katowicka jednodniówka „Smar” od marca 1979 roku wychodząca pod zmienionym tytułem „Reporter”. „SMA” ukazywał się od 9 wydania, prezentując wyłącznie poezję wzbogaconą grafiką, brakowało zaś manifestów artystycznych i eseistyki. W kolumnie „SMA” prezentowano: wiersze przedstawicieli „nowej fali” J. Kronholda i S. Piskora oraz katowicką grupę literacką „Kontekst” (wyd. 9), wiersze poetów ze środowiska krakowskiego J. Barana, K. Lisowskiego, A. Warzechy (wyd. 10), wiersze W. Mroza, K. Senajki (Kraków) oraz J. Hemonia (UŚ, wyd. 11), wiersze Z. Korusa, J. Jaśniaka, R. Bednarczyka (wyd. 12), w wyd. 13 — całą kolumnę zajmują wiersze A. Szuby, członka grupy „Kontekst” oraz współautora książki *Spór o poezję*, w wyd. 15 opublikowano *Wiersze wybrane ręką autora* M. Winciora (studenta UŚ), w wyd. 16 — wiersze A. Ziomka, studenta AE w Katowicach, laureata konkursu „Debiuty” z okazji VI FKS PRL, a w wyd. 17 — wiersze M. Karolczyk, studentki UŚ. „SMA” kontynuowała jednodniówka „Reporter”.

Prezentacji poetyckich — szeroko pojętych — dokonywał „Magazyn Studencki”. Krakowska jednodniówka w ciekawych rozwiązaniach graficzno-plastycznych publikowała wiersze m.in. poetów z Centrum Literackiego „Pod Jaszczurami” (M. Prusa, W. Mroza, J. Pawlicy, S. Siwca, L. Sadowskiego, W. Małachowskiego — X 1977, XII 1977), Klubu Literackiego „Rotunda” (W. Mróz, J. Pawlica, S. Siwiec, W. Dulemba, J. Potyrała, L. Wenał — I–III 1977), Grupy poetyckiej „MY” (A. Kaliszewski, B. Zdanowicz, M. Chrzanowski — IV 1977), czy też teksty piosenek „Wolnej Grupy Bukowina”, studenckiego kabaretu „Protekt” (I 1978), ballady Jacka Kaczmarek oraz Zbigniewa Książka (X–XI 1978). Były też kolumny indywidualne, np. w styczniu 1979 roku prezentowano wiersze Ewy Nakoniecznej, a w marcu 1979 roku debiuty Jadwigi Małoszczyk i Jadwigi Juraszek.

Wręcz mitologicznego charakteru w historii ruchu literackiego studentów nabrały działania wrocławskich „Konfrontacji”. Jednodniówka wrocławska nie zrezygnowała

z modelu pisma pokoleniowo-literackiego, choć nie zawsze były to działania o zasięgu ogólnopolskim, jak to bywało w latach poprzednich. Nie ukazywały się już w tym czasie „Konfrontacje Literackie”. Mimo to jednodniówka ta najpełniej zajmowała się problematyką młodej kultury. W wydaniach „Konfrontacji” z lat 1976–1980 wyodrębnić można dwa etapy. Etap pierwszy — do stycznia 1978 roku cechuje równowaga tematów literackich i społecznych. Uporządkowanie działu literackiego wiązać chyba należy z obecnością w zespole redakcyjnym Lothara Herbsta. To on redagował stałą rubrykę „Kronika artystyczna młodych”, gdzie omawiano wydarzenia literackie, m.in. wydawnictwa, sympozja, turnieje poetyckie. W tym czasie poezję młodych zamieszczano w powtarzalnej (od stycznia 1978) rubryce „Integracje” wraz z informacją o programie-manifeście młodego autora (np. wyd. z grudnia 1976 z notą Urszuli Benki). Poezja prezentowana w „Integracjach” ilustrowana była fotograficznym kolażem. W dziale eseistyki omawiano debiuty prozatorskie czy np. rolę dodatku literackiego „Młoda Sztuka”. Kolumna „Integracje” zaprezentowała w tym czasie również wiersze L. Herbsta i Krzysztofa Janickiego.

Drugi okres „Konfrontacji” zaczął się w lipcu 1978 roku, gdy zespół redakcyjny opuścił L. Herbst, a redaktorem naczelnym został Jerzy Achmatowicz. Przyniósł zmianę proporcji na korzyść tematyki kulturalnej i literackiej. Ukazał się wówczas numer monotematyczny poświęcony Festiwalowi Akademickiemu — Konfrontacje Twórcze. Tak oto pisano tam o ambicjach wydawnictwa: „Chcielibyśmy zaledwie zapoczątkować dyskusję nad ostatecznym kształtem tego Festiwalu, jego rolą zarówno dla studenckiego ruchu kulturalnego jak i regionu, który nas gości”²². W dyskusji na łamach tego lipcowego (1978) wydania podjęto refleksję o kulturze studenckiej, dyskutowano nad kształtem FAKT-u, młodym teatrem i innymi problemami. W wydaniach następnym (grudzień 1978, luty, październik 1979) zaczęła dominować literatura i kultura pojmowana bardzo szeroko. Między innymi działo się tak dlatego, że redakcja nawiązała kontakt z Kołem Naukowym Polonistów Uniwersytetu Wrocławskiego a także dlatego, że — jak pisano — we Wrocławiu „powstała Redakcja Literacka Klubu Dziennikarzy Studenckich”. Postawiła ona sobie za cel „tworzenie warunków zachęcających do aktywnego uczestnictwa w życiu literackim i kulturalnym...”, postanowiono współpracować w tej sprawie z innymi agendami, a wspólnie z Klubem Młodego Twórcy „Domena” powołać Piwnicę Literacką. Postulaty te, ogłoszone w wydaniu z lutego 1979 roku, kierują to pismo ku funkcjom integracyjnym. Oczywiście w strategii rozwoju prasy studenckiej, a w szczególności jednodniówek, które zastępczo pełniły w omawianym okresie rolę pism środowiskowych młodej inteligencji, był to kierunek najbardziej pożądany, było to spełnienie szeroko pojętej społecznej funkcji prasy studenckiej. Czy kierunek tak sformułowanego programu został zrealizowany? Odpowiedzi częściowo udziela wydanie z października 1979 roku poświęcone w większości trzem wydarzeniom:

²² Por. *Od Redakcji*, „Konfrontacje” 1978 (lipiec), s. 1.

I Międzynarodowemu Spotkaniu Teatru i Sztuki Otwartej, II Międzynarodowemu Seminarium Teatru Instrumentalnego i VI Wrocławskiemu Tygodniowi Teatrów Studenckich. Omówiono tu przykładowo formy prezentacji twórczości poetyckiej i eseistyczno-krytycznej młodych.

Takich prezentacji dokonywały też inne tytuły. Wymieńmy przykładowo jednodniówki „Gaudeamus”, „Kurier Festiwalowy”, „Spojrzenia”, „Mózgowiec”, „Dwukropek”, „Dziennik Akademicki” i „Faktor”. Wskazując na sposób prezentacji twórczości, szczególnie debiutantów, warto podać przykład łódzkiego „Dziennika Akademickiego” — Tomaszowi Soldenhoffowi, autorowi tomiku *Węzeł* poświęcono całą kolumnę, na której obok wierszy zamieszczono wywiad z autorem oraz uwagi o jego poezji pióra Piotra Kuncewicza.

Wśród kolumn studenckich znalazły się również takie, które prezentowały wiersze. Były to m.in. „Młoda Myśl” („Nadodrze”), „Kolumna Studencka” („Nowiny”), „Konfrontacje” („Kurier Lubelski”). Były to okienka poetyckie.

Również studenckie biuletyny, a wśród nich: „Biuletyn Informacyjny Zielonogórskich Studentów”, „Zygzak”, wrocławskie „BIWS”, „De Facto” i inne publikowały poezję.

Oprócz funkcji prezenterkich prasa studencka powinna — jak pisaliśmy — rejestrować ważne wydarzenia kulturalne. Wydawnictwem specjalnie tym celom poświęconym był „Kurier Festiwalowy” — towarzyszący VI FKS PRL. „Kurier” poprzez monotematyczne wydania (nr 1 — Jazz, nr 3 — Teatr, nr 4 — Szkoły Artystyczne, nr 5 — Kabaret i Piosenka, nr 6 — Kluby, nr 7 — Wydawnictwa, nr 8 — Film i Fotografia) dokonał istotnej analizy stanu posiadania studenckiej kultury. Próbowano ustalić założenia teoretyczne pojęcia, zaproszono do dyskusji teoretyków studenckiej kultury, m.in. J. Poprawę, J. Łojkę, E. Łabuńską, L. Isakiewicza i innych; stworzono rubryki powtarzalne: „Felieton życzliwy”, „Oficyny wydawnicze SZSP”, „Mała Encyklopedia Kultury Studenckiej”, cykl „Pokolenie, które wstępuje”, gdzie publikowano autorów serii poetyckiej ITD, Nowego Medyka, ZG SZSP. Osobną rolę spełniła kolumna pt. „Prezentujemy środowiska akademickie”, która zarysowała wizerunki środowisk akademickich, m.in. Zielonej Góry, Białegostoku, Słupska, Torunia i Olsztyna.

Nie zdołano sformułować jednolitego modelu prezentacji twórczości na łamach czasopism studenckich. Zakładano, że powinien on wynikać ze świadomości kolektywu redagującego, potrzeb środowiska, potencjału i możliwości twórców, niezależnych od środowiskowych ambicji kryteriów wartościowania. Oczywiście czytelnik zorientowany humanistycznie żądać będzie takich prezentacji, ktoś o innych zainteresowaniach — nie. Wychodząc jednak ze sformułowanej tezy, że prasa studencka musi być alternatywą dla ogólnopolskich periodyków (z perspektywy oceny czytelniczej) należało dbać o to, by — oprócz oczywistego kryterium wartości — prezentacje miały właściwą rangę i „aurę” (pierwsze noty, oceny, informacje biograficzne itp.). Wtedy dopiero debiuty środowiskowe mogły być informacją dla wydawców profesjonal-

nych czy też dla mecenasów stołecznych i redaktorów wydawnictw SZSP. W sensie dokumentacyjnym byłby to dzisiaj obraz poziomu studenckiej twórczości. Tak jednak nie było. Analiza materiału pokazuje, że studencki ruch młodoliteracki działał sobie, zaś prezentacje poetyckie w studenckiej prasie nieprofesjonalnej sobie.

W grupie jednodniówek obserwujemy też nowe tytuły, które w swej formule nastawione były na prezentację twórczości literackiej i artystycznej. Były to wydawnictwa jednorazowe, jak np. „Wariant jesienny” wydany przez Klub Studentów Wybrzeża „Żak” w Gdańsku (listopad 1977 roku), ale też można wskazać na przykład jednodniówkę, która szerzej ujmuje temat, myślę tu o Studenckim Magazynie Aktualności Kulturalnych SZSP „Smak”. Pierwsze wydanie ukazało się wiosną 1979 roku również w Gdańsku. Ta zbieżność przykładów być może nie była przypadkowa, jeśli uwzględnimy prężność poetycką tego środowiska.

„Wariant jesienny” to efemeryda, która pokazuje od strony poetyckiej (wiersze Z. Joachimiaka, A. Czekanowicz, W. Zawistowskiego, S. Esdena-Tempskiego) i eseistycznej (S. Rosiak, T. Korzeniewski) Gdańsk poetycki. „Smak” wychodzący z założenia, że otacza poetów próżnia, a zadaniem redakcji jest odnajdywanie i konsolidacja indywidualności tak formułuje swe zdania: „jedyną możliwą do sformułowania zasadą SMAK-u jest jego dyskusyjność”. Pismo było kontynuowane (wyd. 2 — jesień 1979 roku).

Przytoczyłem jednakże te przykłady nie po to, by rejestrować ich zawartość, lecz by wskazać na ich odrębność. Nie są to bowiem typowe jednodniówki powtarzalne. Usytuować by je można w grupie wydawnictw okolicznościowych („Wariant jesienny”), lecz również określić jako forpocztę pisma artystycznego.

Rok 1979 przyniósł poprawę w zakresie wypełniania funkcji kulturotwórczych przez czasopisma studenckie. Jedną z przyczyn była stabilizacja tytułów kontynuowanych. Inną — uświadomienie sobie rangi tej tematyki przez zespoły redagujące. Sygnałem tego procesu był łódzki „Dziennik Akademicki”. Kontynuowano tu bowiem wspomnianą wcześniej kolumnę literacką „Kontrapunkt” (prezentacja D. Piasecznej-Bianchi i J. Markunasa). Wydania z września tegoż roku zamieszczają pokłosie dwu konkursów literackich przeprowadzonych przez Akademicki Ośrodek Kultury „77”.

Z badań nad studencką prasą wynikało, iż w omawianym okresie brakowało w systemie prasy pisma studyjnego o profilu artystycznym. Pisma, które spełniłyby rolę teoretycznego organu młodych krytyków, poetów i publicystów, a z drugiej dokumentowałyby bieżące wydarzenia młodej kultury. Takie wydawnictwo określane mianem: „Zeszyty ruchu kulturalnego i artystycznego SZSP” zaczęto wydawać od października 1978 roku (format A4, objętość 70–80 stron). Ukazało się dziesięć numerów „Integracji”, którym kierunek myślowy nadawali Jerzy Leszin (redaktor nacz.) i Andrzej K. Waśkiewicz. Zeszyty „Integracji” sprzęgnięte są z innymi zdarzeniami artystycznymi, którym patronowało SZSP, a więc seria „Pokolenie, które wstępuje” (autorzy tej serii prezentowani byli w wydawnictwie), VI Festiwal Kultury

Studenckiej w Poznaniu (zamieszczono tu teksty referatów z teoretycznych spotkań Festiwalu) i in.

W płaszczyźnie odbioru istotny jest fakt, iż poruszało się ono w obiegu zamkniętym i nie dawało możliwości prawidłowego spełniania społecznych funkcji. Bez tej korekty „Integracje” nie miały szans stać się pełnoprawnym czasopismem artystycznymi studyjnym.

Trzeba na koniec tych rozważań dodać kilka uwag na temat naukowej refleksji nad prasą studencką. Trud podstawowy został dokonany piórami — początkowo na łamach „Studenta” — Lothara Herbsta i Andrzeja K. Waśkiewicza. Oczywiście najistotniejszego wysiłku w stworzeniu punktu wyjścia do badań dokonali autorzy dwóch tomów *Czasopism studenckich w Polsce* (1945–1970) i (1971–1976) wydanych przez ZG SZSP. Jak napisał ich redaktor A.K. Waśkiewicz „istotna zasługa naszej pracy polega na tym, że zwróciła uwagę na zjawisko prasy studenckiej [...]. Po drugie — że zgromadziła znaczną część materiału i dokonała jego wstępnego opisu i klasyfikacji”²³. Dostępne materialne efekty innych kwereń na razie zawiodły. Cóż bowiem z tego, że tu i ówdzie pisze się o prowadzonych badaniach (sądzę zresztą, że bardziej jest to zbieractwo), gdy ich wyniki są rozproszone. Wobec braku archiwum, które posiadałoby całość produkcji czasopiśmienniczej należy dla dobra badań uzupełniać i udostępniać materiał badawczy spojrzeniom różnych badaczy.

Swego czasu rolę tę próbował pełnić poznański Ośrodek Informacji i Analiz Studenckiego Ruchu Artystycznego. Jednym z efektów były wydawane od kwietnia (marca?) 1978 roku „Zeszyty Dokumentacyjne”. Wydawnictwo to powielane techniką kserograficzną zawierało szeroko pojętą dokumentację wydarzeń studenckiej kultury. Są to prace omawiające historyczne elementy, jak i bieżące noty, bibliograficzna rejestracja artykułów prasowych w czasopismach studenckich i profesjonalnych dotycząca działań kulturalnych podejmowanych w roku VI Festiwalu Kultury Studentów PRL. Ośrodek przygotowywał się do wydania półrocznika „Prasa studencka”, ukazało się opracowanie monograficzne studenckiego klubu „Cicibór”.

Odbył się (29 II – 6 III 1980 roku) pierwszy obóz warsztatowo-szkoleniowy Ośrodka Informacji i Analiz Studenckiego Ruchu Kulturalnego SZSP w Porębie k. Mysłowic. Organizatorzy tak zarysowali jego cele:

W działalności dotychczasowej Centralnego Ośrodka Informacji i Analiz Studenckiego Ruchu Kulturalnego SZSP w Poznaniu — wyspecjalizowanej agendy Wydziału Kultury Zarządu Głównego SZSP — widoczne było oderwanie się w swoich dążeniach, pracach i prowadzonych badaniach nt. związane z działalnością kulturalną i artystyczną młodzieży akademickiej od poszczególnych — pojedynczych inicjatyw podejmowanych przez niektóre ośrodki akademickie w Polsce. Toteż ważnym, a nawet niezbędnym etapem dal-

²³ A.K. Waśkiewicz, *Jak i po co badać czasopisma studenckie*, „Kurier Festiwalowy” 1978, nr 11–12, s. 9.

szego rozwoju tej formy działalności stało się zacieśnienie współpracy z Filiami Ośrodka (Gdańsk i Katowice) oraz środowiskami, w których one powstają lub mogą powstać.

W tym też celu koniecznością stało się powołanie i zorganizowanie obozu łączącego funkcje integracyjne z walorami szkoleniowymi i warsztatowymi. Wynikło to także z potrzeby ujednoczenia metodologii badań prowadzonych już od roku w filiach Ośrodka, wprowadzenie jednolitej typologii, etc. Ponadto obóz taki warunkuje należyte programowanie prac badawczych, dokumentacyjnych i ich upowszechnianie w ciągu kilku najbliższych lat. Ale — jak pisałem niedawno — jeśli rzeczywiście zbiory Ośrodka służą magistrom, dziennikarzom, pracownikom naukowym badającym studencką kulturę, to należy się cieszyć i oczywiście jak najszybciej wydać katalog zbiorów Ośrodka, by badacze nie związani z Poznaniem mogli korzystać z jego usług²⁴.

Problemem najważniejszym wydawało się wówczas podjęcie decyzji o pracach nad okresem 1976–1980, aby kontynuując idee „Czasopism”, nie zaprzepaścić inicjatywy. Prace takie były prowadzone przez ośrodek Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach tematu węzłowego 11.1 Kultura Polska.

W dotychczasowych badaniach prasy dominowała tendencja do rejestracji zewnętrznych faktów, obrazujących rozwój tych wydawnictw. Czasem tylko sięgano do ich genezy i ukazania związku ze zjawiskami życia organizacyjnego, niekiedy też umysłowego, politycznego. Brakuje zaś uogólnień co do „warunków społecznego obiegu prasy studenckiej”, ukazania związków z tzw. publicznością czytającą oraz całego mechanizmu tego obiegu.

Wskazmy, na zasadzie przypomnienia, iż naszym zdaniem badać należy:

- 1) zawartość treściową prasy studenckiej poprzez wyodrębnianie w badanych komunikatach globalnych nadawanych periodycznie pewnych zespołów problemowych. Dalsza analiza materiałów pozwoliłaby na stwierdzenie, czy dany tytuł spełniał podporządkowaną owemu zespołowi problemowemu funkcję, czy też nie;
- 2) w badaniach uwzględnić przede wszystkim kontekst faktu socjologicznego (a) na styku z odbiorcą, (b) w kontekście redagującej grupy.

A wszystko to jako dopełnienie konieczne analizy samoistnego wytworu końcowego. Z tych rozróżnień wynika, że badanie kontekstu faktu socjologicznego na styku z odbiorcą generuje szereg dalszych przedmiotów badawczych: m.in. ustalenie modeli studenckiej prasy, sytuacji komunikacyjnych poszczególnych jednodniówkowych komunikatów, badanie gustów publiczności czytającej, analizę tematów w rodzaju: obraz współczesnej młodej inteligencji w świetle materiału prasowego czy np.: manifestacje literacko-artystyczne i literacka kreacja na łamach studenckich jednodniówek itp. W sugerowanym kontekście studencka prasa może nam z jednej strony dawać informację faktograficzną, ale może też być podstawą do rekonstrukcji świadomości pokolenia. Postulat podobny, z odniesieniem jednak do relacji: literatura jako źródło historyczne zaproponował swego czasu Jerzy Topolski. Pisał on:

²⁴ Ulotka programowa w zbiorach autora.

„Drugą drogą jest wzbogacanie wiedzy pozaźródłowej historyka, a więc jego wiedzy o epoce, o prawidłowościach, typach ludzi i sytuacji, mentalności psychiki zbiorowej, do czego przyczynić się może w poważnym stopniu studium dzieł literackich”²⁵. Uważam, że w przyszłych badaniach prasy studenckiej, oprócz konieczności dalszej analizy jej zawartości, napisania na podstawie zgromadzonego materiału historii prasy studenckiej, dalszym, a może i równorzędnym tematem badawczym powinny być prace rekonstruujące stany światopoglądowe i świadomościowe wyzierające z komunikatów zawartych w czasopismach (uwzględniając powtarzalność tematów, głębokość analizy problemu). Byłoby to ważne dopełnienie ustaleń historycznych, ważne, jeśli rozumieć będziemy kulturę studencką lat siedemdziesiątych jako wytwór ożywienia intelektualnego ludzi w wieku lat 19–25, co sugeruje dużą rotacyjność tej formacji. Również ważny jest kontekst redagującej grupy, gdy uznamy za słuszną naszą tezę o zespole redagującym jako kolektywie twórczym i towarzyskim, może on stanowić istotny aspekt rekonesansu.

Studencka prasa nieprofesjonalna (oficjalna) w latach siedemdziesiątych była ważnym elementem systemu prasowego czasów PRL²⁶. Tak jak np. lata sześćdziesiąte opanował system wydawnictw Orientacji Poetyckiej Hybrydy²⁷. Pisał też o tym A.K. Waśkiewicz²⁸. Szczególną rolę upatrywałbym w omawianym okresie dla jednodniówek²⁹.

Prawie wszystkie wyróżnione typy czasopism literackich młodych, bardziej lub mniej zbliżone do definicji lub też oczekiwań młodzieży literackiej, to czasopisma zastępcze, będące, jak to określiliśmy w pracy *Czasopisma literackie młodych*, efektem kompromisu między dążeniami młodych a wymaganiami mecenatu państwa³⁰.

²⁵ J. Topolski, *Problemy metodologiczne korzystania ze źródeł literackich w badaniu historycznym*, [w:] *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978, s. 28.

²⁶ A. Buck, *Czasopisma literackie młodych 1944–1971. Szkice*, Zielona Góra 1992.

²⁷ Tenże, *Orientacja Poetycka Hybrydy w kulturze literackiej lat sześćdziesiątych*, [w:] *Literatura. Prasa. Biblioteka. Studia i szkice ofiarowane profesorowi Jerzemu Jarowieckiemu*, red. J. Szocki, K. Woźniakowski, Kraków 1998, s. 433–443.

²⁸ A.K. Waśkiewicz, *Formy obecności <nieobecnego pokolenia>*, Łódź 1979.

²⁹ M. Korczyńska-Derkacz, *Jednodniówki jako typ dokumentów życia społecznego. Zarys problematyki badawczej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis No 3024. Bibliotekoznawstwo XXVII” 2008, s. 137; taż, *Polskie jednodniówki jako źródło informacji o życiu młodzieży akademickiej Lwowa (ze zbiorów Biblioteki Narodowej)*, [w:] *Kraków–Lwów. Książki — czasopisma — biblioteki XIX i XX wieku*, red. H. Kosętko, B. Góra, E. Wójcik, t. IX, cz. 2, Kraków 2009, s. 203–218; *Słownik terminologii medialnej*, red. W. Pisarek, Kraków 2006.

³⁰ Analiza czasopism literackich młodych przed 1989 rokiem i przeprowadzona charakterystyka zawartości niektórych tytułów badanej grupy czasopism upoważniła do zaproponowania jej następującej typologii: 1. tygodniki lub dwutygodniki społeczno-literackie (w tym czasopisma studentów i młodej inteligencji), 2. czasopisma artystyczne lub studyjne, 3. dodatki samoistne do dzienników lub tygodników, 4. kolumny młodych lub tzw. numery młodych, 5. wydawnictwa efemeryczne o charakterze jednodniówek.

Zresztą dostrzec tu można duże podobieństwa z systemem wydawnictw, w tym czasopiśmie, z prasą literacką młodych po roku 1989³¹.

To, że dotychczasowe badania prasy studenckiej mają charakter wycinkowy nie ulega wątpliwości. Przeszkodą podstawową jest brak zachowanych egzemplarzy poszczególnych tytułów, kompletów wydań. W dużej mierze wynika to z efermeryczności omawianych tytułów i zamkniętego obiegu społecznego, w jakim się poruszały. Przykładem, jednym z wielu, jest np. sprzeczność w podawaniu liczby wydań wybranego tytułu. Takim exemplum może być jednodniówka „Faktor”³².

Bibliografia

- Buck A., *Modele studenckiej jednodniówki we współczesnym okresie jej rozwoju (1976–1978). Wstęp do problemu*, [w:] *Prasa studencka. (Materiały na seminarium „W kręgu studenckiej prasy nieprofesjonalnej”)*, Zielona Góra 1980, s. 85–103.
- Buck A., *Studenckie jednodniówki (1977–1978) — propozycje modelu badawczego*, „Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze” 2014, z. 6, s. 237–265.
- Buck A., *Waśkiewicz A.K., Krytyk: szkic do Portretu*, cz. 1, „Pro Libris” 2012, nr 3, s. 6–9.
- Buck A., *Waśkiewicz A.K., Krytyk: szkic do Portretu*, cz. 2, „Pro Libris” 2012, nr 4, s. 18–28.
- Czasopisma studenckie w Polsce 1945–1970*, red. A.K. Waśkiewicz, Warszawa 1975.
- Czasopisma studenckie w Polsce (1971–1976)*, red. A.K. Waśkiewicz, Warszawa 1977.
- Kultura studencka. Zjawiska — twórcy — instytucje*, red. E. Chudziński, Kraków 2011.
- Kurzawa E., *Kultura i sztuka w studenckich jednodniówkach powtarzalnych (1973–1979)*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1981, nr 3, s. 83.
- Waśkiewicz A.K., *Czasopisma studenckie w PRL. Zarys problematyki*, [w:] *Prasa studencka*, red. A. Buck, Zielona Góra 1980.
- Zawada A., [*Czasopisma studenckie w Polsce (1945–1970)*] „Pamiętnik Literacki” 1977, nr 1.

³¹ J. Chwastyk-Kowalczyk, *Rynek czasopiśmie literacko-artystycznych w Polsce po 1989 r.*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2013, t. 5/16, s. 72–112; P. Marecki, *Pospolite ruszenie: czasopisma kulturalno-literackie w Polsce po 1989 roku*, Kraków 2005; *Boom i kryzys: nowe czasopisma literacko-artystyczne i społeczno-kulturalne w Polsce po roku 1980*, pod red. M. Rabizo-Birek, Rzeszów 2012; *Pisma kulturalne w Polsce po 1989 roku. Leksykon*, pod red. J. Gałuszki, G. Maroszczuk, A. Nęckiej, Katowice 2010; *Liternet: literatura i internet*, red. P. Marecki, Kraków 2002; T. Mielczarek, *Od „Nowej Kultury” do „Polityki”. Tygodniki społeczno-kulturalne i społeczno-polityczne PRL*, Kielce 2003.

³² A. Buck, *Zielonogórskie czasopisma studenckie (1975–1980)*, [w:] *Oblicza prasy Ziemi Zachodniej w latach 1945–2012*, red. A. Buck, P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2013, s. 128–152.